

**ТАРИХ ДАРСЛАРИДА ЎҚУВЧИЛАРДА ҲАЁТИЙ КЎНИКМАЛАРНИ,
КОМПЕТЕНЦИЯЛАРНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА ИНТЕРФАОЛ
УСУЛЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ ЙЎЛЛАРИ**

Усмонов Дилмурод

Сурхондарё вилояти Термиз тумани

30-мактаб тарих фани ўқитувчиси

Аннотация. Мақолада таълим жараёнига инновацион педагогик ва компетенциявий ёндашув, ўқувчилар компетенциясини оширишда, уларда ҳаётий кўникмаларни шакллантиришда тренинглари ўрни ва роли, тарих дарсларида ўқувчиларда компетенцияларни шакллантиришда интерфаол усуллардан фойдаланиш йўллари ҳақида сўз юритилган ва тавсиялар берилган.

Калит сўзлар: таълим сифати, инновация, кўникма, интерфаол усул.

Таълим сифати ва самарадорлигини оширишда дарсларни инновацион ёндашув асосида ташкил этиш ва ўтиш бугунги куннинг долзарб вазифа ва талабларидандир. Кенг маънода “Инновация” педагогик тизимга янгилик киритиш йўли билан таълим-тарбия жарёнини мақбуллаштириш, сифат ва самарадорлигини оширишни кўзда тутди. Педагогик тизимга киритилган янгилик сифат ва самарадорликка салбий таъсир қилиши ҳам мумкин. Биз тизимга унинг ички захира ва имкониятларини ҳисобга олган ҳолда сифат ва самарадорликни ошириш мақсадида киритилган янгиликларнинггина инновация деб тушунамиз. Педагогик тизимни такомиллаштириб, юқори сифат ва самарадорликка эришишга оид ғоя, назария, қоида, шакл, методлар ва воситалар тизимини педагогик инновациялар сифатида қабул қилиш мумкин. Сўнгги 20-25 йил давомида педагогик тизимга кўплаб янгиликлар киритилаётганлигининг гувоҳи бўлиб турибмиз. Мисол сифатида янги концепциялар, инвестициялар, ДТС, тестлар, муқобил ўқув режалар, янги турдаги ўқув юртлари, технологиялар ва шу кабиларни кўрсатиш мумкин.

Ҳозирги кунда янги техника ва технологиянинг кириб келиши ҳам амалий ҳам назарий билимга эга бўлган махсус фанларни яхши ўзлаштирган малакали кадрларни етиштириш талаби асосида ўқувчиларга дарсларни ҳозирги даврда замон талабларига жавоб берадиган янги педагогик технологиялар асосида олиб бориладиган дарсларгина ўқувчиларга яхши билим беради.

Ўқувчиларга билим беришда замонавий таълим технологияларининг аҳамияти тўғрисида сўз борганда таълим-тарбия тизимини сифат жиҳатидан бутунлай янги босқичга кўтариш диққатимиз марказида бўлиши даркор.

Ҳозирги замонавий таълим технологияларининг ҳар бири ўзида ўқув

машғулоти ўтказиш шарт-шароити тўғрисида ахборот материалларини, педагогик мақсад, вазифа ва кўзланган натижаларни, ўқув машғулотнинг режаси, таълимнинг усул ва воситаларини мужассамлаштирган. Шунингдек ўқитувчи ва ўқувчининг мазкур ўқув машғулотида эришадиган мақсади бўйича ҳамкорликдаги фаолиятининг босқичма-босқич таърифланишини ҳам ўз ичига олади.

Ҳозирги кунда жаҳон тажрибасидан кўриниб турибдики, таълим жараёнига таълимнинг янги, замонавий усул ва воситалари кириб келмоқда ва улар ўқув машғулотларида кенг кўламда самарали фойдаланилмоқда. Жумладан, ўқувчиларнинг касбий кўникмаларини шакллантиришда инновацион ва замонавий педагогик ғоялар амалга оширилмоқда. Шу боис, ўқитувчи билим олишнинг ягона манбаи бўлиб қолиши керак эмас, балки ўқувчи мустақил ишлаш жараёнининг ташкилотчиси, маслаҳатчиси, ўқув жараёнининг фаол иштирокчиси бўлиши лозим. Замон талабларига жавоб берадиган фидоий изланувчан янгиликга интилувчан ташаббускор касбий билимларга эга кадрларни тайёрлаш бугунги куннинг долзарб масаласи ҳисобланади. Ўқувчиларнинг касбий кўникмаларини шакллантиришда инновацион технологияларининг ўрни ҳозирги кун мутахасиси замон билан ҳамнафас бўлмоғи лозим.

Таълим жараёнида ўқувчиларнинг касбий кўникмаларини шакллантиришда инновацион технологиялардан фойдаланиш ўқувчиларда зарур билим ва малакаларни ҳосил қилиш юксак инсоний фазилатларни шакллантиришда муҳим аҳмиятга эгадир. Машғулотларга оид дидактик, кўргазмалар, мултимедия, компьютер воситалари ва иновацион технологиялардан фойдаланган ҳолда машғулотларни олиб бориш бу борада кутилган натижани беради.

Бугунги кунда таълим жараёнида замонавий педагогик технологияларни, интерфаол методларни қўллаш таълим самарадорлигини оширишга хизмат қилиши исбот талаб қилмайдиган ҳақиқатдир. Болаларга таълим, билим, малака бериш билан бирга, ўз касбига, ўз ишига меҳрли бўлишни, иш вақтида унга бутун вужуди билан берилиб кетишини ўргатишимиз ва ўқтиришимиз даркор деб ўйлайман. Бу борада Компетентциявий ёндашув айни муддао бўларди. Таълим сифатини белгиловчи омиллардан бири бу ўқитувчининг ўз фани бўйича компетентсияга эга бўлишидир. У педагогик мослашув тизими асосида намоён бўлади.

Ўқувчилар компетенцияс ини оширишда тренингларнинг ўрни ва роли каттадир. Буюк файласуф Конфуций айтган эди: “Мен нимани эшитсам, унутаман, нимани кўрсам хотирамда сақлайман, нимани ўзим қилсам, тушунаман”. Шунинг учун таълим жараёнида ўқувчиларга фаол бўлишни талаб

этадиган услубларда дарс ўтиш яхши натижа беради. Ана шундай услуб тренинглари тарзида билим беришдир. Тренинг-интерфаол услублари билан таълим бериш, қабул этилган ахборотларни қўллаш ва муҳокама этиш деганидир. Тренинг услубида аввало машғулоти ўтказувчи тренер махсус тайёргарлик қўрган, малакасини оширган бўлиши лозим. Тренинг жараёнида ҳар бир иштирокчига ўрганаётган материални ўзлаштиришда яхши қобилият борлигини ҳис этишга имкон берилади. Барча тренинглари ўз таркибий тузилмаларига эга. Тренинг ўтказиш таркиби модулдир. Тренинг модули қуйидагиларни ўз ичига олади:

- мақсад ва вазифалар;
- регламент;
- сессиялар(модулнинг алоҳида қисмлари, улар тўртдан кўп бўлмаслиги лозим.

Тренингда аудиториянинг ёш даври хусусиятига эътибор бериб, уларнинг тилида сўзлашиш лозим. Махсус термин ва тушунчаларнинг луғатини бериб, изоҳлаб бориш керак. Тренинг қулай шаротда, қатнашувчиларнинг бир-бирларига ишончли муносабатларига асосланиши талаб этилади. Шунинг учун тренингларининг асосий қисми танишув ва ишлаш қоидаларини қабул этишдир. Булар демократик жамиятнинг тараққиёт манбаи бўлиб ҳисобланади.

Тренинглари муваффақиятли ўтиши учун таълимнинг қуйидаги усул ва услублари қўлланилади:

- * иллюстрация ва кўргазма материалларни намойиш этиш;
- * ақлий ҳужум;
- * гуруҳлардаги баҳслар;
- * аудио визуал воситалар;
- * ролли ўйинлар;
- * вазиятли вазифалар;
- * тренинг ўтказишнинг биринчи қадами –танишувдир.

Барча фанлардан тренинг ўтказишда биз танишувнинг қуйидаги вариантларини таклиф этамиз.

Гуруҳлар жуфтларга бўлинади. Жуфтлар бир-бирининг исмининг маъноси, ким ва нима учун бу исми қўйганлиги билан танишадилар ва ўз шериклари ҳақида бу маълумотни айтиб берадилар.

Бу машқ кейинги дарсларда исмларда яширинган ғояларни очишга ёрдам беради.

Тренинг ўтказишнинг иккинчи қадами –ўқувчилар билан қоидаларни қабул этиш.

Ўқувчилар ўртасидаги тренинг даврида ишонч ва эркинлик бўлиши, таълим муваффақияти ўтиши учун ўзаро келишилган ҳолда ишлаш қоидаларини қабул

қилиш зарурлиги айтилади. Ўқувчилар билан бирга бу қоидалар ишлаб чиқилади ва уни бажариш зарурлиги келишилади. Ўқувчилар билан ишлаш қоидалари тахминан қуйидагича бўлади:

- Ўз вақтида келиш;
- Ижобий бўлиш;
- Навбат билан қисқа ва мазмунли гапириш;
- Танқид этмаслик;
- Ўз номидан гапириш;
- Сир сақлаш;
- Ихтиёрийлик;
- Ишорани сезувчанлик;
- Тенглик;

Тренинглар ўқув жараёнида амалий машғулотларни ўтиш услублари сифатида қўлланилганда яхши натижа беради.

Хулоса ўрнида айтишимиз мумкинки, янгиланиш, дарснинг муқаддас эканлигини англаган ҳолда, ҳар бир дарснинг самарали, қизиқарли ва катта бир мазмунли асардек ташкил этиш ва ўтказиш ҳар бир ўқитувчидан нечоғли меҳнат, маҳорат, қобилият талаб этади. Дарсларни илғор педагогик технология асосида ўтиш имкониятлари кенглигини ҳисобга олиб, унинг натижаларини ҳам ўқувчи ёшларнинг олган билимлари, қизиқишларига қараб белгилаш мумкин. Анъанавий дарсларга қараганда, илғор педагогик технология асосида ўтилган дарслар юқори самарани бермоқда. Шундай экан, бугунги замонавий ўқитувчидан замон талабларига жавоб бера оладиган, янгиликлар, ахборот технологиялар, педагогик технологиялар билан қуролланган ва дарс бера оладиган, дарс ишланмаларини интерфаол усуллар асосида тайёрлай оладиган, ўқувчи ёшлар билан дўстона муносабатда бўла оладиган, юксак маданиятли, маърифатли, ота-оналар, маҳалла билан ишлай оладиган ўқитувчи бўлиш талаб этилади.

Бугунги кун ўқитувчисининг асосий вазифаси ўзининг маҳорат дарслари орқали ўқувчиларга таълим -тарбия беришда замонавий ёндашувларга асосланиши, шунингдек, ўқувчиларда ҳаётий кўникмаларни шакллантиришдир.

Адабиётлар:

1. Каримова В. Ижтимоий психология ва ижтимоий амалиёт. – Т.: Университет, 2000.
2. Толипов У., Усмонбоева. М. Педагогик технология: назария ва амалиёт. – Т.: Фан, 2005.
3. Пранцкуне Э., Грудене С ва бошқ. Новые роли и компетенция учителя. Литва.- 2011.